

MAGDALENA MAKÓWKA
(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)*

Lipiec trzech władców – walka o tron Anglii po śmierci Edwarda VI

Streszczenie. Artykuł przedstawia wydarzenia, jakie nastąpiły po śmierci Edwarda VI (6 lipca 1553 r.). Do rywalizacji o koronę stanęły wówczas Maria Tudor, starsza siostra monarchy a córka Henryka VIII, oraz Jane Grey, prawnuczka Henryka VII. Prawa Jane do tronu opierały się na spisany przez Edwarda VI dokumencie *My device of succesion*, którego wejście w życie forsował książę Northumberland. Początkowo wydawało się, że szanse Marii na zdobycie korony są niewielkie. Jednak dzięki determinacji i energicznym działaniom zgromadziła wokół siebie licznych sojuszników. Dzięki temu już 19 lipca członkowie Tajnej Rady zdecydowali się ogłosić królową Marię. Wówczas książę Northumberland, widząc liczne dezercje w swych szeregach, postanowił poddać się córce Henryka VIII, dzięki czemu objęła ona tron, nie przelewając krwi poddanych.

Słowa kluczowe: Maria I Tudor, Edward VI, Jane Grey, lipiec 1553 r.

Walka o tron po śmierci Edwarda VI jest najczęściej kwitowana jednym zdaniem i sprowadza się do krótkiej wzmianki o istnieniu Jane Grey, której przypadł niechlubny tytuł „dziewięciodniowej królowej”. Jako oczywistość traktuje się to, że na tronie Anglii ostatecznie zasiadła starsza córka Henryka VIII – Maria, siostra poprzedniego monarchy. Tymczasem lipiec 1553 r. mógł przynieść Albionowi zupełnie inne panowanie. Dla świadków wydarzeń to, kto zwycięży w walce o angielską koronę, nie było oczywiste. Należy więc zadać sobie pytanie, co doprowadziło do tego, że to właśnie Maria ostatecznie zasiadła na angielskim tronie. Nim jednak przejdę do omawiania wydarzeń z lipca 1553 r., warto poświęcić kilka zdań okolicznościom, które doprowadziły do wybuchu wojny domowej po śmierci jedyne go syna Henryka VIII.

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej, e-mail: magdalenamakowka@wp.pl.

Edward VI i problem angielskiej sukcesji

Edward VI zasiadł na angielskim tronie w 1547 r. w wieku zaledwie dziewięciu lat. Do 1549 r. władzę w jego imieniu sprawował wuj młodego władcy, Edward Seymour książę Somerset, który przyjął tytuł protektora¹. Jesienią 1549 r. na fali niezadowolenia ze sposobu sprawowania rządów przez Somerseta oraz z powodu jego nieudolności w tłumieniu powstania Ketta² lord protektor został obalony, a rządy zaczął sprawować John Dudley, późniejszy książę Northumberland. Okres jego dominacji na londyńskiej scenie politycznej to czas gwałtownych zmian w angielskim Kościele w duchu ewangelickim. Edwarda VI wychowywali protestanci, którzy ukształtowali jego spojrzenie na kwestie wiary. W 1553 r. król zachorował i jego stan przez następne miesiące się nie poprawiał. Stało się prawdopodobne, że władca wkrótce umrze, nie pozostawiając po sobie potomka.

Zgodnie z aktem sukcesyjnym z 1544 r., uchwalonym jeszcze za panowania ojca Edwarda, tron miał przypaść najstarszej córce Henryka VIII – Marii³. Nie kryła się ona ze swoim katolicyzmem i niejednokrotnie stawała w opozycji do swojego brata. Edward obawiał się, że jeżeli jego siostra założy na głowę koronę, doprowadzi do rekatolizacji Anglii. Relacje rodzeństwa od dłuższego czasu były chłodne właśnie przez wzgląd na dzielące ich przekonania religijne. W związku z tym monarcha wpadł na pomysł zastąpienia na tronie siostry przez jedną z protestanckich kuzynek. Swe pomysły na sukcesję król zawarł w dokumencie zatytułowanym *My devise of succesion*. Zakładał on, że w razie, gdyby władca zmarł, nie doczekawszy się potomstwa, tron mieli odziedziczyć męscy potomkowie lady Frances Grey, księżnej Suffolk, córki Marii Tudor – siostry Henryka VIII i Charlesa Brandona⁴. Następni w kolejności byli synowie córek Frances: Jane, Catherine

¹ Henryk VIII w testamencie zazaczył, że po jego śmierci w przypadku nieletności syna władzę ma sprawować Rada Regencyjna. Okoliczności przejęcia władzy przez Seymoura *vide*: L. Baldwin Smith, *The last will and testament of Henry VIII: a question of perspective*, „Journal of British Studies” 1962, vol. II, No. 1, s. 14–27; E.W. Ives, *Henry VIII last will: the protectorate provisions of 1546–7*, „The Historical Journal” 1994, vol. XXXVII, No. 4, s. 901–914; idem, *Henry VIII's Will – A Forensic Conundrum*, „The Historical Journal” 1992, vol. XXXV, No. 4, s. 779–804.

² Powstanie Ketta było zrywem ludności, które wybuchło wiosną 1549 r. Insurgeni wysnuwali rozmaite żądania natury religijnej, społecznej i gospodarczej. Szczególnie istotne było dla nich odejście od procesu groduń, który zmienił stosunki społeczno-gospodarcze panujące w Anglii. M.L. Bush, *Protector Somerset and the 1549 Rebellions: A Post-Revision Questioned*, „The English Historical Review” 2000, vol. CXV, No. 460, s. 109–111.

³ *The third act of succession*, [w:] *Select Documents of English Constitutional History*, eds G.B. Adams, H.M. Stephens, New York 1914, s. 264–267.

⁴ Siostra Henryka VIII Maria Tudor po krótkim małżeństwie z władcą Francji Ludwikiem XII w tajemnicy poślubiła królewskiego przyjaciela Charlesa Brandona na początku 1515 r. Z tego związku urodziła się czwórka dzieci, lecz dorosłości dożyły jedynie dwie córki: Frances i Eleanor. D. Loades, *Mary Rose. Tudor princess, Queen of France, the extraordinary life of Henry VIII's sister*, London 2012.

i Mary, później zaś synowie lady Margaret Clifford, młodszej siostry Frances. Gdyby nawet ona nie urodziła syna, to tron miał trafić do męskich potomków dzieci, jakie miały urodzić Jane, Catherine i Mary. Widać więc wyraźnie, że początkowo Edwardowi szczególnie zależało na zagwarantowaniu sobie męskiego dziedzica.

W czerwcu, w związku z pogarszającym się stanem zdrowia władcy, *My device*... zostało zmodyfikowane. W razie gdyby lady Frances nie urodziła syna, korona miała przyspaść lady Jane Grey i jej synom. Do dziedziczenia dopuszczalne zostały zatem kobiety⁵. Dnia 21 czerwca dokument został podpisany przez członków królewskiej Rady, mimo wyrażanych przez wielu lordów wątpliwości dotyczących prawowitości przedłożonego aktu⁶.

Trudno powiedzieć, na ile *My device*... było wyrazem indywidualnych poglądów króla i jaki wpływ na jego kształt miał książę Northumberland. Bez wątpienia jednak to Dudley miał zamiar uzyskać największe korzyści z ostatniej woli swego władcy. Ta zaś spowodowała, że po śmierci Edwarda VI, która nastąpiła 6 lipca 1553 r., w Albionie wybuchła wojna domowa.

Bohaterki dramatu

W dotychczasowej historii Anglii czymś niespotykanym było to, że o koronę rywalizowały dwie kobiety. Mimo wieloletnich starań Henryka VIII o to, aby władzę po nim odziedziczył mężczyzna, zaledwie sześć lat po śmierci tego władcy o tron rywalizowały niewiasty.

Maria Tudor była najstarszym dzieckiem Henryka VIII – przyszła na świat w 1516 r. Jej matka Katarzyna Aragońska przez kilkanaście lat nie urodziła mężowi upragnionego syna. Doprowadziło to do starań angielskiego monarchy o unieważnienie małżeństwa, jako pretekst wykorzystując fakt, że Katarzyna przez kilka miesięcy pozostawała żoną jego brata Artura⁷. Prawdziwym powodem, dla którego Henryk zdecydował o oddaleniu pierwszej żony, była chęć poślubienia młodszej kobiety, która miała dać mu męskiego potomka. Dla Marii konflikt między rodzicami oznaczał zachwianie jej pozycji. Dotychczas ubóstwiana przez ojca księżna Walii musiała się zmierzyć z oddaleniem od matki i szykanami ze strony nowej ukochanej króla – Anny Boleyn. Ogłoszenie małżeństwa rodziców Marii za nieważne pociągnęło za sobą konsekwencje także dla niej. W 1534 r. została ona

⁵ *My device of succession*, [w:] *Literary Remains of King Edward the Sixth*, ed. J. Nichols, London 1857, s. 571–572.

⁶ Dokładnie okoliczności związane z powstaniem oraz wejściem w życie *My device of succession* vide: Z. Kowalska, *Lady Jane Grey – prawowita królowa, czy uzurpatorka? Kwestia angielskiej sukcesji w 1553 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2012, R. XI, nr 2, s. 5–23.

⁷ Katarzyna poślubiła Artura w listopadzie 1501 r., jednak już w kwietniu następnego roku jej małżonek zmarł. G. Tremlett, *Katarzyna Aragońska. Hiszpańska królowa Henryka VIII*, Kraków 2013, s. 76–78, 90–91.

ogłoszona nieślubnym dzieckiem i odsunięta od dziedziczenia korony. Prawo do zasiadania na angielskim tronie odzyskała dopiero w 1544 r., kiedy to parlament przyjął trzeci akt o sukcesji Henryka VIII, przywracający Marii i jej młodszej siostrze Elżbiecie prawo do zasiadania na angielskim tronie⁸.

Po śmierci ojca w 1547 r., mimo uzyskania niezależności finansowej, jej pozycja pozostawała trudna. Wpływała na to sytuacja religijna panująca w Anglii czasów panowania Edwarda VI. Maria otwarcie wyznawała katolicyzm, nie przejmując się sprzeciwem ze strony członków Tajnej Rady. W obawie przed represjami szukała oparcia w rodzie Habsburgów, zwłaszcza w osobie cesarza Karola V⁹.

Zupełnie inne wychowanie odebrała kuzynka Marii – Jane Grey. Jej ojcem był Henry Grey, który po śmierci swojego teścia odziedziczył tytuł księcia Suffolku. Jane i jej siostry nauczano w duchu protestanckim, duży wpływ na poglądy najstarszej z sióstr Grey miała ponadto szóstą żonę Henryka VIII, Katarzyna Parr. Już w wieku kilkunastu lat Jane przejawiała upodobania do lektury dzieł myślicieli protestanckich oraz tłumaczenia pobożnych tekstów z greki i łaciny¹⁰. Nie dziwi więc decyzja Edwarda VI o uwzględnieniu w swych planach sukcesyjnych właśnie jej linii. W maju 1553 r. szesnastoletnia Jane poślubiła najmłodszego syna księcia Northumberland, Guildforda¹¹. Od tej pory była dla Johna Dudleya idealną kandydatką na następczynię Edwarda VI.

Anglia dwóch królowych

Maria, dzięki wiernym jej ludziom, zdawała sobie sprawę z planów brata. Nie zamierzała więc czekać z założonymi ramionami na to, aż zostanie pozbawiona należnej jej władzy. Za życia Edwarda VI nie mogła jednak podjąć żadnych działań gwarantujących zabezpieczenie sukcesji, gdyż mogłoby zostać to uznane za zdradę. Dlatego też przebywała w swojej posiadłości w Hudson, na pozór nie zmieniając trybu życia. Jednak już 4 lipca na dworze księżniczki podjęto decyzję o opuszczeniu posiadłości i udaniu się na wschód. Trasę zaplanowano tak, by podróżujący mogli zatrzymywać się w majątkach należących do zwolenników Marii. Jak widnieje w biografii przyszłej królowej autorstwa Lindy Porter, według niektórych doniesień córka Henryka VIII dla bezpieczeństwa miała się przemieszczać w przebraniu służącej¹².

Zmiany w sprawie sukcesji zaproponowane przez króla nie stanowiły tajemnicy również dla przebywających w Londynie dyplomatów mocarstw europejskich. Ambasador cesarza Karola V – Jehan Scheyfve już 4 lipca donosił swojemu mocodawcy

⁸ J. Ridley, *The life and times of Mary Tudor*, London 1973, s. 48–50, 52–58.

⁹ *Ibidem*, s. 84–95.

¹⁰ L. de Lisle, *The sister who would be Queen. The tragedy of Mary, Catherine and lady Jane Grey*, London 2008, s. 98.

¹¹ E. Ives, *Lady Jane Grey: a Tudor mystery*, Oxford 2009, s. 185.

¹² L. Porter, *Maria Tudor*, Kraków 2013, s. 221.

o planach Edwarda VI. Wysłannik Habsburga zwracał także uwagę na to, że Anglicy postawili w stan gotowości swoją marynarkę, a ksiązę Northumberland gromadzi wokół siebie setki ludzi, których będzie mógł wykorzystać¹³. W stan gotowości swych zwolenników postawił również ojciec Jane Grey, ksiązę Suffolk¹⁴.

Śmierć Edwarda VI starano się utrzymywać przez pierwsze dni w tajemnicy. Mimo to po Londynie krążyły plotki o zgonie władcy, które szybko rozniosły się także poza miasto. W ciągu kilku dni dosięgły one hrabstw Suffolk i Norfolk. Sama Maria o śmierci brata dowiedziała się od zaprzyjaźnionego złotnika z Londynu. Już 8 lipca na zamku Kenninghall, należącym niegdyś do rodu Howardów, w obecności domowników ogłosiła się królową. Następnie zredagowała i wysłała list do Tajnej Rady, w którym przypomniała o swoich prawach i wzywała do okazania jej posłuszeństwa¹⁵. Do Londynu dostarczył go sługa królowej o nazwisku Hungate, który przyplacił to uwięzieniem w Tower¹⁶. W odpowiedzi córka Henryka VIII otrzymała jedynie list podpisany przez 23 byłych doradców Edwarda VI, informujący, że na łożu śmierci jej brat wyznaczył na swą następczynię lady Jane Grey i związku z tym powinna podporządkować się nowej władczyni Anglii¹⁷. Co oczywiste Maria wezwanie zignorowała i wezwała swych zwolenników do wywołania powstania w jej imieniu¹⁸.

Już 9 lipca w Londynie królową ogłoszono Jane Grey. Northumberland i jego sojusznicy zdawali sobie sprawę z tego, że osadzenie bliżej nieznaney kuzynki Edwarda VI nie będzie łatwym zadaniem. Na razie kluczową sprawą pozostawało dla nich utrzymanie władzy w stolicy państwa. Do tego zaś Northumberland potrzebował pewności, że miasto jest w rękach jego sojuszników. Dlatego też 8 lipca zwolniono dotychczasowego konstabla Tower, kluczowego miejsca w rozgrywce o władzę nad Londynem. Ponadto od reszty załogi zażądano złożenia przysięgi wierności. Dodatkowo, aby mieć pewność, że miasto nie przejdzie w ręce zwolenników Marii, zadbano o wytoczenie dział z twierdzy¹⁹. Poza stolicą Anglii panował zaś chaos. W wielu miejscowościach królową mianowano tę, od której posłaniec przybył jako pierwszy. Zdarzało się, że nie na długo zresztą, gdyż wraz z przybyciem wysłannika od drugiej kandydatki zmieniano decyzję i to ją proklamowano monarchinią²⁰. Według niektórych źródeł Jane ogłoszono królową

¹³ Jehan Scheyfve do Karola V, 4 VII 1553, Calendar of State Papers, Spain [dalej: CSP, Spain], vol. XI, ed. R. Tyler, London 1916, s. 69.

¹⁴ R. Wingfield, *The Vitae Mariae Angliae Reginae*, [w:] *Camden Miscellany XXVIII*, vol. XXIX, ed. D. Macculloch, London 1984, s. 252.

¹⁵ Maria Tudor do Tajnej Rady, 9 VII 1553, [w:] *Documents of Lady Jane Grey*, ed. J. Taylor, New York 2004, s. 51.

¹⁶ R. Wingfield, *op. cit.*, s. 253.

¹⁷ Tajna Rada do Marii Tudor, 9 VII 1553, [w:] *Documents of Lady Jane Grey...*, s. 51–52.

¹⁸ J. Edwards, *Mary I: England's Catholic Queen*, New Haven 2011, s. 90–91.

¹⁹ *The diary of Henry Machyn*, London 1848, s. 36.

²⁰ *The Accession of Queen Mary: being the Contemporary Narrative of Antonio de Guaras, the Spanish Merchant in London*, ed. R. Garnett, London 1892, s. 90.

jedynie w promieniu 10 mil od Londynu²¹. W samym mieście kuzynka Edwarda VI także nie cieszyła się popularnością. Po ogłoszeniu jej władczynią poddani nie oddali się tradycyjnemu świętowaniu. Jak relacjonuje kronika *Grey Friars*: „zaledwie kilka osób wypowiedziało słowa »Boże, zachowaj królową« lub nawet nikt ich nie wypowiedział”²². Nawet w Londynie znajdowali się tacy, którzy mieli odwagę mówić o tym, że Jane nie jest władczynią. Już 10 lipca pewien człowiek chodził po ulicach miasta, ogłaszając, że to Maria jest królową. Northumberland, zdając sobie sprawę z niepopularności swojej szwagierki, nocą 12 lipca zadbał o przetransportowanie do Tower większej ilości uzbrojenia²³. Ponadto stronnictwo księcia starało się przekonywać, że Maria nie może zasiąść na tronie Anglii ze względu na swoje wyznanie, rozwód Henryka VIII z jej matką oraz płęć. Podając ten ostatni argument, zapominano wspomnieć, że kobietą jest również Jane Grey.

Mimo braku poparcia wśród zwykłych Londyńczyków 10 lipca lady Grey została Tamizą przetransportowana do Tower, gdzie lord Skarbnik nałożył na jej głowę koronę. Następnie przed władczynią uklęknął książę Northumberland, który ucałował dłoń synowej²⁴. Wraz z Jane Grey w twierdzy zamieszkali książę Suffolk z żoną i członkowie Tajnej Rady²⁵. Sama królowa nie prowadziła samodzielnej polityki, zdając się w tym zakresie na członków swej Rady. Większość decyzji zależała więc od jej teścia Johna Dudleya. Jedyną samodzielną decyzją młodej władczyni było niewyrażenie zgody na ogłoszenie męża królem. Zdaniem Jane Guildford Dudley mógł nosić jedynie tytuł księcia Clarence²⁶. W XIX w. stworzona została legenda, wedle której lady Grey nie chciała przyjmować korony, lecz została do tego zmuszona przez poczucie odpowiedzialności, nakazujące jej zadbać o dobro wiary protestanckiej. Wydaje się, że faktycznie zainteresowanie monarchini sprawowaniem rządów było nikłe. Zresztą ani jej ojciec, książę Suffolk, ani John Dudley nie oczekiwali niczego innego.

Książę Northumberland zdawał sobie sprawę, że przeprowadzany przez niego zamach stanu wywoła perturbacje także poza granicami Anglii. Dlatego też zadbał o sojusz z Francją. Został tam wysłany kuzyn Northumberlanda – Henry, który według pogłosek miał zabiegać o sprowadzenie do Albionu francuskich oddziałów²⁷. John Dudley obawiał się bowiem, że cesarz wystąpi w obronie praw swojej

²¹ G.F. Commendone, *Events of the kingdom of England beginning with king Edward VI until the wedding of the most serene prince Phillip of Spain and the most serene Queen Mary*, [w:] *The accession, coronation and marriage of Mary Tudor as related in four manuscript of the Escorial*, ed. C.F. Malfatti, Barcelona 1956, s. 13.

²² *Chronicle of the Grey Friars of London Camden Society Old Series*, vol. LIII, ed. J.G. Nichols, London 1852, s. 78 (tłumaczenie własne autorki).

²³ *The chronicle of Henry Machyn...*, s. 38.

²⁴ G.F. Commendone, *op. cit.*, s. 9.

²⁵ J.A. Froude, *The Reign of Mary Tudor*, New York 2009, s. 39–40.

²⁶ E. Ives, *op. cit.*, s. 189.

²⁷ J.M. Stone, *The history of Mary I Queen of England*, London 1901, s. 219–220. Później w zeznaniach Dudley stwierdzał, że jego celem nie było sprowadzenie oddziałów francuskich do

kuzynki. Aby nie doszło do inwazji od strony Niderlandów, nakazał patrolować morza. Dodatkowo patrole miały zapobiec spodziewanej ucieczce Marii z Anglii. Powszechne było przekonanie, że córka Katarzyny Aragońskiej będzie usiłowała zbiec właśnie do Niderlandów²⁸. Jednak załoga sześciu z siedmiu patrolowych okrętów okazała swą wierność Marii. W związku z tym statki te opuściły siły Northumberlanda i przybiły do portów wiernych córce Henryka VIII²⁹.

Obawy o wsparcie Marii przez Karola V nie były jednak uzasadnione. Mimo więzów krwi, jakie łączyły go z angielską królową³⁰, cesarz nie miał zamiaru czynnie występować w obronie jej praw. Znacznie ważniejsze były dla niego więzy gospodarcze łączące Anglię z Niderlandami. Swym wysłannikom nakazał w pierwszej kolejności zadbać o bezpieczeństwo Marii, ale wspieranie jej w walce o tron nie wchodziło w grę. Dodatkowo sami przedstawiciele cesarza w Londynie uważali, że królowa nie ma żadnych szans na wywalczenie korony. Nie otrzymali zresztą nowych instrukcji dotyczących tego, jak mają się zachować wobec wydarzeń rozgrywających się na ich oczach. Z wcześniejszych zaleceń wysyłanych przez cesarza wnioskowali, że ten chce utrzymać dobre relacje z Anglią, aby ta nie sprzymierzyła się z Francją. Dyplomaci Habsburgów nie wiedzieli jednak, jak wykonać zadanie, by nie zrazić do siebie żadnej ze stron, która może wygrać wojnę. Z jednej strony polityka Domu Austriackiego w czasach Edwarda VI polegała na wspieraniu Marii jako kuzynki cesarza. Z drugiej jednak strony Jehan Scheyfve i jego koledzy nie chcieli zrazić do siebie Tajnej Rady i sprawić wrażenia, jakoby Karol V zamierzał ingerować w wewnętrzne sprawy Albionu i kwestionować ostatnią wolę zmarłego właśnie króla. W końcu dyplomaci postanowili, że w razie gdyby nowe instrukcje nie dotarły na czas, przypomną Tajnej Radzie o prawach Marii do tronu, w taki jednak sposób, by Anglicy nie sądzili, że Habsburgowie planują dokonać jakiegokolwiek większej ingerencji³¹. Taka postawa przedstawicieli dynastii austriackiej zaskoczyła Northumberlanda i innych członków Rady, którzy spodziewali się problemów ze strony Jehana Scheyfvego. Tymczasem spotkali się z zapewnieniami o chęci zachowania poprawnych stosunków i tytułowaniem Jane Grey królową Anglii³². Zachowanie Habsburgów raczej nie ułatwiało zadania ambasadorowi Francji – Noaillesowi, który starał się przekonywać członków Rady, że cesarz uczyni wszystko, aby osadzić na angielskim tronie swą kuzynkę. Noailles chciał tymczasem wyciągnąć z zaistniałej sytuacji jak najwięcej korzyści dla swojego kraju. Starał się więc przekonać Dudleya, że wysłannicy Habs-

Anglii. Podczas audiencji, jaka miała być mu udzielona przez Henryka II, stwierdził, że Northumberland zdobędzie władzę dzięki poparciu ze strony ludzi miejscowych. E. Ives, *op. cit.*, s. 196.

²⁸ J. Edwards, *op. cit.*, s. 90.

²⁹ *The accession...*, s. 93.

³⁰ Karol V był synem siostry Katarzyny Aragońskiej – matki Marii.

³¹ MM. de Courrières, de Thoulouse, S. Renard, J. Scheyfve do Karola V, 10 VII 1553, CSP, Spain, s. 78–80.

³² MM. de Courrières, de Thoulouse, S. Renard, J. Scheyfve do Karola V, 16 VII 1553, CSP, Spain, s. 91–92.

burgów będą snuć intrygi, aby monarchinią została Maria, a sojusznikiem i przyjacielem Albionu jest w obecnej sytuacji Francja³³.

Tymczasem siostra Edwarda VI przebywała bezpieczna we wschodniej Anglii wśród swoich zwolenników. Nie planowała jednak ucieczki, lecz z energią zabrała się do formowania wiernego jej stronnictwa. Tuż po proklamowaniu się władczynią rozesłała posłańców do okolicznych możnowładców z wezwaniem do przyłączenia się do niej. Jako pierwsi odpowiedzieli Henry Bedingfield oraz John Shelton. Następnie do królowej Marii dołączyli George Somerset, William Waldergrave i Clement Heigham. Wkrótce dotarli także John Mordaut, William Drury, John Sulyard³⁴. Szczególnie jednak Marię ucieszyło pojawienie się Richarda Southwella, który przywiózł ze sobą dużą ilość pieniędzy, broni oraz żołnierzy. Siły królowej powiększały się każdego dnia, także dzięki temu, że znajdowała się w okolicy, gdzie mieszkało najwięcej jej zwolenników, z czego królowa musiała zdawać sobie sprawę, gdy decydowała o miejscu, z którego będzie prowadziła walkę o koronę³⁵.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że pod sztandarami córki Henryka VIII walczyły zarówno osoby wyznania katolickiego, jak i ewangelickiego, wiedzące, że prawa Marii do tronu są bezsprzeczne³⁶. Wydaje się, że wiara nie była kluczowym elementem, powodującym opowiedzenie się danej osoby za Jane lub córką Henryka VIII. Co prawda większość katolików poparła pretensje do tronu swej siostry w wierze, zdarzali się jednak i tacy, którzy stanęli po stronie Johna Dudleya³⁷.

W Londynie ksiączę Northumberland doskonale zdawał sobie sprawę z tego, że jeżeli chce, aby jego synowa pozostała na tronie Anglii, musi mieć w swoich rękach także prawowitą następczynię tronu. Dlatego też wysłał po nią oddział, którym dowodził jego syn Robert. Udał się on do wschodniej Anglii. Nie zastał jednak Marii w Hudson i wyruszył za nią w stronę Framlingham. Zaczął patrolować tamte rejony, być może licząc na to, że uda mu się pochwycić królowę³⁸. Northumberland wysłał także listy do szeryfów i sędziów pokoju z hrabstw Nottingham and Derbyshire, w których określał Marię mianem rebeliantki chcącej oprzeć swą władzę na papistowskich Hiszpanach³⁹.

³³ Antoine de Noailles do Henryka II, 13 VII 1553, [w:] *Ambassades de Messieurs de Noailles en Angleterre*, t. II, ed. Verot, Leyde 1763, s. 57–61.

³⁴ L. Porter, *op. cit.*, s. 229–230.

³⁵ R. Wingfield, *op. cit.*, s. 254.

³⁶ D. MacCulloch, A. Whitelock, *Princess Mary's Household and the Succession Crisis, July 1553*, „The Historical Journal” 2007, vol. L, No. 2, s. 282.

³⁷ R. Braddock, *The Character and Composition of the Duke of Northumberland's Army*, „Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies” 1974, vol. VI, No. 4, s. 346–349.

³⁸ E. Ives, *op. cit.*, s. 200.

³⁹ P. Kewes, *The 1553 succession crisis reconsidered*, „Historical Research” 2017, vol. XC, No. 249, s. 477.

Tymczasem niepopularność Jane Grey wciąż wzrastała, co było widoczne nawet w Londynie, opanowanym wszak przez siły wierne księciu Northumberland. W mieście wzmocniono więc ochronę Tower, aby lud nie skrzywdził przebywającej tam córki księcia Suffolk. Mimo wszystko zza murów londyńskiej twierdzy Northumberland starał się prowadzić jak gdyby nigdy nic politykę zagraniczną. Dnia 12 lipca w imieniu Jane Grey wysłano list do Philipa Hoby'ego, pełniącego w Brukseli funkcję angielskiego ambasadora, w którym polecono mu kontynuować dotychczasową pracę pod rządami nowej władczyni⁴⁰. Sam Hoby w relacji wysłanej do Londynu tytułował Guildforda Dudleya królem⁴¹.

Przygotowania do ostatecznej konfrontacji

Zbliżał się moment decydującego starcia między córką Henryka VIII i księciem Northumberland. W dniu 12 lipca Maria przeniosła się do zamku Framlingham w Suffolk. Stronnictwo wierne Jane Grey postanowiło zaś ruszyć ku przeciwnicy i pokonać ją w boju. Wojskami tymi dowodził książę Northumberland, który 13 lipca wyruszył z Londynu i zgrupował swoje siły w Cambridge⁴². Początkowo na czele armii miał stanąć książę Suffolk, lecz po namowach Jane Grey lub jej matki to John Dudley objął dowodzenie nad wojskami. Dysponował siłami, na które składało się tysiąc konnych, trzy tysiące żołnierzy piechoty, 12 dział. John Dudley miał zachęcać do wstąpienia do popierających go wojsk, oferując wysoki żołd oraz zwrot kosztów ekwipunku. Razem z księciem Londyn opuściło czterech jego synów⁴³. Mimo to Maria nie okazywała zdenerwowania. Dyplomaci Karola V zauważali, że otrzymała ona wsparcie, czy to w postaci rekrutów, czy też pieniędzy, od dużej liczby Anglików, dzięki czemu dysponowała większymi siłami niż książę Northumberland⁴⁴. Córka Henryka VIII czuła się na tyle pewnie, że 18 lipca wydała odezwę, w której podkreślała swoje prawa dynastyczne, ale też siłę militarną. Wzywała wszystkich poddanych do okazania jej posłuszeństwa jako prawowitej królowej. Winą za zaistniały w Anglii konflikt obarczała Johna Dudleya, który „z najbardziej fałszywych i haniebnych powodów, zamierzając uczynić swego syna królem, najbardziej perfidnie, długo knowaną zdradą, dążył

⁴⁰ *The chronicle of Queen Jane, and of two years of Queen Mary, and especially of the rebellion of Sir Thomas Wyatt*, ed. J. Nichols, London 1850, s. 5.

⁴¹ *Ibidem*, s. 6.

⁴² MM. de Courrières, de Thoulouse, S. Renard, J. Scheyfve do Karola V, 14 VII 1553, CSP, Spain, s. 95.

⁴³ G. Rosso, *History of the events [that] occurred in the realm of England in relation to the duke of Northumberland after the death of Edward VI*, Venetia 1558, s. 19, <https://somegrey.com/rossoengl.htm> (dostęp: 4 III 2018).

⁴⁴ MM. de Courrières, de Thoulouse, S. Renard, J. Scheyfve do Karola V, 14 VII 1553, CSP, Spain, s. 95–96.

do zguby jej królewskiej osoby, arystokracji i powszechnego dobra tego królestwa”⁴⁵. Dlatego też Maria wyznaczyła wysoką nagrodę za jego głowę⁴⁶.

Po opuszczeniu przez księcia Northumberland Londynu morale pozostawionych tam lordów wyraźnie spadły. Książę Suffolk nie miał autorytetu, który zatrzymałby przy nim członków Rady⁴⁷. Już 16 lipca Tower usiłował opuścić markiz Winchester, który prawdopodobnie planował zasilić szeregi zwolenników Marii. Wkrótce z twierdzy zbiegli hrabiowie Arundel i Pembroke. Wobec braku reakcji ze strony księcia Suffolk dołączyło do nich sześciu członków Rady, w tym William Paget. Destabilizację w obozie księcia Northumberland dostrzegał także francuski ambasador, który w liście z 18 lipca donosił o wzrastających siłach Marii. Zaczynał więc mieć obawy, czy armii Johna Dudleya uda się pokonać córkę Henryka VIII⁴⁸.

Ostateczny rozpad stronnictwa Jane Grey nastąpił 19 lipca. Wówczas to w Tower toczyły się zażarte dyskusje⁴⁹ nad tym, czy należy przyłączyć się do córki Henryka VIII, czy też nadal popierać lady Jane Grey. Zwłaszcza arcybiskup Canterbury Thomas Cranmer nie chciał dopuścić do ogłoszenia Marii królową, gdyż zdawał sobie sprawę z tego, że przepadną wówczas wszystkie reformy religijne wprowadzone w imieniu Edwarda VI. Dodatkowo obawiał się osobistej zemsty królowej, skierowanej wobec niego jako tego, który ogłosił nieważność małżeństwa Katarzyny Aragońskiej z Henrykiem VIII. Musiał jednak ustąpić i także on podpisał deklarację uznającą siostrę poprzedniego władcy za prawowitą monarchinię⁵⁰. Członków Tajnej Rady do tak nagłej wolty miało przekonać przemówienie hrabiego Arundela, który stwierdził, że nadeszła pora na zakończenie konfliktu i lordowie powinni uznać prawa Marii. Zauważył on, że co prawda książę Northumberland ma armię, lecz większą jej część zabrał ze sobą, w związku z tym zgromadzonym w Londynie nic nie stoi na przeszkodzie do zmiany stanowiska⁵¹. Kiedy podjęto decyzję o detronizacji szwagierki Northumberlanda, książę Suffolk udał się do komnat lady Jane Grey, gdzie przerwał córce posiłek, i poinformował, że nie jest już królową. Ta miała przyjmując tę wiadomość z ulgą⁵². Wraz z rodzicami

⁴⁵ Cyt. za: L. Porter, *op. cit.*, s. 237.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 237–238.

⁴⁷ G. Rosso, *op. cit.*, s. 20.

⁴⁸ A. de Noailles do Henryka II, [w:] *Ambassades de Messieurs de Noailles en Angleterre...*, s. 73.

⁴⁹ Warto zauważyć, że jeszcze 19 VII Tajna Rada wysłała list wzywający wpływowych lordów do okazania posłuszeństwa Jane Grey. Deklaracja ta najlepiej wskazuje, w jakim tempie toczyły się wydarzenia w lipcu 1553 r. Tajna Rada do lorda Rich, lorda Lieutenant Essex, 19 VII 1553, [w:] *Documents of lady Jane Grey...*, s. 87.

⁵⁰ L. Porter, *op. cit.*, s. 240–243.

⁵¹ G.F. Commendone, *op. cit.*, s. 15–17.

⁵² *Vide np.*: I. Taylor, *Lady Jane Grey and her Times*, London 1822; D. Bartlett, *The life of lady Jane Grey*, New York 1855, s. 208. W relacji przesłanej cesarzowi jego wysłannicy donosili, że Jane Grey na wieść, że nie będzie dłużej królową, odpowiedziała, że koronę odda z taką

i mężem nie opuściła Tower, lecz z komnat monarszych przeniosła się do tych przeznaczonych dla więźniów⁵³. W Londynie wiadomość o ogłoszeniu królową Marii przyjęto z niekłamaną radością. W całym mieście rozbrzmiewały dzwony, ludzie zaś płakali ze szczęścia⁵⁴.

Tak nagła zmiana, chociaż mogła dziwić wysłanników mocarstw europejskich, nie była zaskakująca. Większość członków Rady darzyła Johna Dudleya dużą niechęcią. Posądzano go o tyrańskie zapędy, pojawiły się nawet plotki, że przyczynił się do śmierci Edwarda VI⁵⁵. Uważano więc, że kiedy na tronie Anglii zasiądzie jego syn i szwagierka, to *de facto* władza będzie należała do księcia Northumberland⁵⁶.

Rada poinformowała o proklamowaniu królową Marii także księcia Northumberland. Wysłała do niego list, w którym stwierdzono, że powinien on rozpuścić armię i szukać łaski u władczyni⁵⁷. Ogłoszenie Marii królową nie oznaczało jednak końca walk. Monarchini była przygotowana na ciężkie boje, w których śmierć może ponieść wielu żołnierzy. Córka Henryka VIII wciąż przebywała w zamku w Framlingham. Kiedy zbliżał się czas bitwy, pojechała w miejsce stacjonowania oddziałów, aby dokonać inspekcji wojsk oraz zmotywować wiernych jej żołnierzy do walki⁵⁸. Morale w jej armii bez wątpienia zostały poprawione przez wiadomość o zmianie monarchy w Londynie. Już 20 lipca do Marii przybyli hrabiowie Paget oraz Arundel, którzy poinformowali ją o tym, że Rada zdecydowała się uznać ją za władczynię. W związku z tym to Arundel został wysłany do Cambridge z zadaniem aresztowania księcia Northumberland. Misja ta nie była trudna do realizacji wobec całkowitej bierności Johna Dudleya. Stacjonował on w mieście, nie czyniąc już żadnych starań o ocalenie swojego rządu. Większość jego żołnierzy zdezerterowała, a i on sam musiał zdawać sobie sprawę z tego, że przegrał⁵⁹. Dlatego też, kiedy 23 lipca został pojmany, marzył jedynie o tym, by królowa okazała mu łaskę. Jego wiarę w wielkoduszność władczyni szybko ostudził hrabia Arundel, który stwierdził: „Milordzie, należało wcześniej zabiegać o miłosierdzie”⁶⁰.

samą chęcią, jak ją przyjęła. Miała też dodać, że tron należy się Marii, a ona sama nie brała udziału w przygotowaniu wydarzeń, których była częścią. MM. de Courrières, de Thoulouse, S. Renard, J. Scheyfve do Karola V, 22 VII 1553, CSP, Spain, s. 112–115.

⁵³ L. de Lisle, *op. cit.*, s. 105.

⁵⁴ *The diary of Henry Machyn...*, s. 37.

⁵⁵ G.F. Commendone, *op. cit.*, s. 5.

⁵⁶ S. Cammon, *Statesman and schemer. William, first lord Paget Tudor Minister*, Newton Abbot 1973, s. 187.

⁵⁷ G. Rosso, *op. cit.*, s. 26.

⁵⁸ R. Wingfield, *op. cit.*, s. 264–266.

⁵⁹ Robert Braddock, zajmujący się armią księcia Northumberland, wprost stwierdza, że historycy do dzisiaj nie wiedzą, dlaczego Dudley pozostał bezczynny. R. Braddock, *The Duke of Northumberland's Army Reconsidered*, „Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies” 1987, vol. XIX, No. 1, s. 14.

⁶⁰ L. Porter, *op. cit.*, s. 243–244.

Dwa dni później John Dudley wraz z synami: hrabią Warwick, Ambrosem i Robertem, zostali umieszczeni w Tower, gdzie mieli oczekiwać na proces⁶¹.

Tymczasem Maria niespiesznie zmierzała w stronę Londynu. W okolicznych miejscowościach przyjmowała hołdy od wiernych poddanych otwarcie wyrażających radość ze zdobycia przez nią tronu. W końcu 3 sierpnia triumfalnie wkroczyła do Londynu. Do miasta wjechała w asyście 10 tysięcy osób, u boku mając młodszą siostrę Elżbietę. Tym razem Londyńczycy okazali entuzjazm wobec przybycia królowej i ochoczo wiwatowali, całe miasto było też przyozdobione na powitanie władczyni⁶². Dotarcie Marii do Londynu można uznać za symboliczne zakończenie jej walk o koronę angielską.

Podsumowanie

Na początku lipca 1553 r. niewielu dawało jakiejkolwiek szanse na zdobycie tronu Anglii Marii Tudor. Jane Grey miała poparcie najważniejszych spośród angielskich lordów. Dodatkowo na korzyść szwagierki księcia Northumberland działało to, że znajdowała się w Londynie. To John Dudley i jego stronnicy mieli przewagę pod względem liczebności armii czy też jej uzbrojenia. Nawet zwolennicy Marii Tudor spodziewali się, że w obliczu takiej dominacji przeciwnika ona sama zdecyduje się na ucieczkę. Córka Henryka VIII postanowiła jednak stanąć do walki, oparcie znajdując głównie w przedstawicielach arystokracji wschodniej Anglii. Jej armia w ciągu kilku dni przerosła siły, którymi dysponował Northumberland. Królownie udało się to osiągnąć mimo braku poparcia ze strony Habsburgów, na które miała prawo liczyć.

Zwycięstwo Marii było możliwe także dzięki temu, że w Londynie większość zgromadzonych wokół Jane Grey lordów w rzeczywistości jej nie popierała. Zmuszeni przez księcia Northumberland do uznawania ostatniej woli Edwar-da VI, wyczekiwali na najlepszy moment do opuszczenia obozu lady Grey. Doskonale wiedzieli, że rządy młodej królowej są *de facto* przyznaniem władzy Dudleyowemu. Dodatkowo musieli zdawać sobie sprawę z panujących w Londynie nastrojów społecznych i niechęci okazywanej Jane Grey przez zwykłych mieszkańców miasta. Nic więc dziwnego, że wraz z oddaleniem się księcia od Londynu pozostali członkowie Tajnej Rady podjęli decyzję o uznaniu za prawowitą królową Marię, która była córką Henryka VIII, czego w lipcowe dni 1553 r. dowiodła swą nieugiętą postawą.

⁶¹ *A London Chronicle: Mary*, [w:] *Two London Chronicles from the Collections of John Stow*, ed. Ch. Lethbridge Kingsford, London 1910, s. 28.

⁶² *The diary of Henry Machyn...*, s. 40.

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- The Accession of Queen Mary: being the Contemporary Narrative of Antonio de Guaras, the Spanish Merchant in London*, ed. R. Garnett, London 1892.
- A London Chronicle: Mary*, [w:] *Two London Chronicles from the Collections of John Stow*, ed. Ch. Lethbridge Kingsford, London 1910.
- Ambassades de Messieurs de Noailles en Angleterre*, t. II, ed. Verot, Leyde 1763.
- Calendar of State Papers, Spain*, vol. XI, ed. R. Tyler, London 1916.
- Chronicle of the Grey Friars of London Camden Society Old Series*, vol. LIII, ed. J.G. Nichols, London 1852.
- Commendone G.F., *Events of the kingdom of England beginning with king Edward VI until the wedding of the most serene prince Phillip of Spain and the most serene Queen Mary*, [w:] *The accession, coronation and marriage of Mary Tudor as related in four manuscript of the Escorial*, ed. C.F. Malfatti, Barcelona 1956.
- The diary of Henry Machyn*, London 1848.
- Documents of Lady Jane Grey*, ed. J. Taylor, New York 2004.
- My device of succession*, [w:] *Literary Remains of King Edward the Sixth*, ed. J. Nichols, London 1857.
- Rosso G., *History of the events [that] occurred in the realm of England in relation to the duke of Northumberland after the death of Edward VI*, Venetia 1558.
- The third act of succession*, [w:] *Select Documents of English Constitutional History*, eds G.B. Adams, H.M. Stephens, New York 1914.
- Wingfield R., *The Vitae Mariae Angliae Reginae*, [w:] *Camden Miscellany XXVIII*, vol. XXIX, ed. D. Macculloch, London 1984, s. 182–294.

OPRACOWANIA

- Bartlett D., *The life of lady Jane Grey*, New York 1855.
- Braddock R., *The Character and Composition of the Duke of Northumberland's Army*, „Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies” 1974, vol. VI, No. 4, s. 342–356.
- Braddock R., *The Duke of Northumberland's Army Reconsidered*, „Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies” 1987, vol. XIX, No. 1, s. 13–17.
- Bush M.L., *Protector Somerset and the 1549 Rebellions: A Post-Revision Questioned*, „The English Historical Review” 2000, vol. CXV, No. 460, s. 103–112.
- Cammon S., *Statesman and schemer. William, first lord Paget Tudor Minister*, Newton Abbot 1973.
- Edwards J., *Mary I: England's Catholic Queen*, New Haven 2011.
- Froude J.A., *The Reign of Mary Tudor*, New York 2009.
- Ives E.W., *Henry VIII last will: the protectorate provisions of 1546–7*, „The Historical Journal” 1994, vol. XXXVII, No. 4, s. 901–914.
- Ives E.W., *Henry VIII's Will-A Forensic Conundrum*, „The Historical Journal” 1992, vol. XXXV, No. 4, s. 779–814.
- Ives E., *Lady Jane Grey: a Tudor mystery*, Oxford 2009.

- Kewes P., *The 1553 succession crisis reconsidered*. „Historical Research” 2017, vol. XC, No. 249, s. 465–485.
- Kowalska Z., *Lady Jane Grey – prawowita królowa, czy uzurpatorka? Kwestia angielskiej sukcesji w 1553 r.*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2012, R. XI, s. 6–23.
- Lisle de L., *The sister who would be Queen. The tragedy of Mary, Catherine and lady Jane Grey*, London 2008.
- Loades D., *Mary Rose. Tudor princess, Queen of France, the extraordinary life of Henry VIII's sister*, London 2012
- MacCulloch D., Whitelock A., *Princess Mary's Household and the Succession Crisis, July 1553*, „The Historical Journal” 2007, vol. L, No. 2, s. 265–287.
- Porter L., *Maria Tudor*, Kraków 2013.
- Ridley J., *The life and times of Mary Tudor*, London 1973.
- Stone J. M., *The history of Mary I Queen of England*, London 1901.
- Taylor I., *Lady Jane Grey and her Times*, London 1822.
- Tremlett G., *Katarzyna Aragońska. Hiszpańska królowa Henryka VIII*, Kraków 2013.

MAGDALENA MAKÓWKA

July of three monarchs – struggle for the crown of England after the death of Edward VI

The article presents the events which followed the death of Edward VI on 6 July 1553. The opponents in the struggle for the crown were: the elder sister of the monarch Mary Tudor, and the great-granddaughter of Henry VII – Jane Grey. The claims of Jane were based on the document written by Edward VI *My device of succession* which coming into force was heavily supported by the Duke of Northumberland. Initially it seemed that the chances of Mary succeeding were not significant. However, due to her determination and energetic actions she managed to gather a vast range of allies. Because of that on 19 July the members of the Privy Council decided to declare Mary the Queen. Then, being aware of widespread desertion from his own army, the Duke of Northumberland decided to give up the resistance against Henry's VIII daughter. As the result she managed to succeed to the throne without the bloodshed.

Keywords: Mary Tudor, Edward VI, Jane Grey, July 1553.